

TASAVVUF KÜLTÜRÜNDE HIRKA, ALEM VE SECCÂDE*

Güldane GÜNDÜZÖZ**

ÖZ

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar düşünce ve inanç ile ilgili soyut kavramlar genellikle sembollerle ifade edilmiştir. Tasavvufun da bu temel ilkedен uzak kalması düşünülemez. Bu bağlamda tekkelerde en sık karşılaşılan maddi kültür objelerinden hırka, alem ve seccâde, maddi fonksiyonlarının yanında sûfi menkıbeleri ve merasimlerinde sembolik birer unsur olarak önemli işlevler üstlenmiştir. Derviş çeyizi adı verilen bu eşyalar, kullanan açısından günlük alelade unsurlar değildir.

Bu çalışmada, belge ve kaynakların ışığında mutasavvıflara göre tasavvufi sembollerden hırka, alem ve seccâdenin ayet, hadis ve menkıbelerdeki izleri ve tasavvufi ekollerin bu simgelere yükledikleri değer üzerinde durulmuştur. Bu çalışma, basılı kaynakların yanı sıra el yazması eserlere dayanmaktadır. Bu bağlamda konu hem inanç hem de ritüel bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tekke, Mitoloji, Sembolizm, Hırka, Alem, Seccâde.

ABSTRACT

From beginning of human history, various intangible notions as beliefs and thoughts have been explained by symbols. It is not possible for sufism to stay out of this principle. Dervish coat, banner and prayer rug are the most common objects of material culture in the lodges. These garments have tangible functions. Moreover these items have symbolic functions in dervish legends and rituals. The costumes and belongings which called "derviş çeyizi" of the sufi orders cannot be considered the ordinary and solely everyday things of users.

Dervish coat, banner and prayer rug was examined in this article from the view of sufi orders related to verses, hadiths as well as legends. Therefore this study is based on manuscripts and printed sources. In this context the subject is dealt in terms of both beliefs and rituals.

Keywords: Lodge, Mythology, Symbolism, Dervish Coat, Banner, Prayer Rug.

GİRİŞ

Tasavvuf düşüncesi teorik ve felsefi eserlerin yanında sûfi yaşantısına yön veren temel ilkelerin resmedildiği menâkıbname, fütüvvetname, tâcname, kıyâfetname gibi çok zengin bir literatür ile ortaya konmuştur. Bu literatür, şekil ve özelliklerine göre farklılık gösterse de kullandığı dil bakımından büyük ölçüde alegorik ve sembolik bir yapı arz etmektedir. Bu yönüyle tasavvuf zahir ilimlere özgü kitabiyattan farklı bir retorik oluşturmaktadır. Üstelik bu dil, iki kapak arasındaki kitapların sınırlarını aşarak, mimarî, musikî, hat, giyim kuşam ve diğer günlük yaşam unsurlarından adab ve erkân gibi farklı tezahürlerle de kendini göstermektedir. Bu anlamda tekke sistematığı ve sûfi yaşantısı bakımından merkezî bir unsur niteliğinde olan derviş çeyizi/giyim-kuşam-eşyaları (Cebecioğlu, 2004: 131) dayandığı sembolik ve mitolojik referansları bakımından bir yönüyle yazılı veya şifahî literatüre atıfta bulunmakta, diğer yönüyle yaşayan merasim, kabul, inanış ve uygulamalarla ilişkili mistik ve kültürel bir referans ağı oluşturmaktadır.

Hırka, alem ve seccâdenin de içinde bulunduğu derviş çeyizi, tasavvuf geleneğinin

* Bu makale 14-17 Mayıs 2015 tarihinde Kütahya'da yapılan TLÇK'da sunulan ve yayımlanan tebliğin genişletilmiş halinden ibarettir.

** Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi, gunduzoz50@hotmail.com.

oluşması ve devamı için meşayih tarafından hassasiyetle korunmuştur.

Hayır ehline benzemek, hayır ehlinin kisvesinin, elbisesinin bereketine boyanmaktır. Hayır ehlinin kisvesini giymek, şer ehline benzememek ve şer ehlinin yapıp ettikleri gibi davranmamak demektir. Çünkü her şeyin bir maksudu ve bir tarikati vardır. Allah salih niyeti ile hayır ehline benzeyenlere merhamet etsin. Zira ameller niyetlere göredir. Muhakkak müteşebbih/salih kimselere benzemeye çalışan kişi hakkında en iyi yol mürşid şeyhin ellerinden kisve giymektir (Ulvânî, t.y: 245^b).

Tasavvuf kültüründe kisve ve diğer çeyizlerin adeta canlı birer varlık olduğu kabul edilerek bunlara saygı gösterilmesi gerektiği müritlere sık sık hatırlatılır. Müridin kullandığı eşyanın derûnî anlamlarının farkına varması, mesafe kat etmesi bakımından önemli görülmüştür (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 28^a). Tasavvuf literatüründe derviş çeyizinin sûfî için taşıdığı anlam ve önem şöyle yer bulmaktadır:

Hırkaya gelince başa ve bedene giyilen giysidir. Onun hükmü alem ve seccâde ile aynıdır. Kişi bunları nefsinin hazları için değil, nefsini tanımak için giyer. Aksi takdirde nefsi onu helak eder, düşmanı olan şeytan onu boyunduruğu altına alır. Nefsin, hayır ehlinin giysisinde (gizli) maksatları vardır. Kişi elbisesini giydiği kişilerin yolundan seyrü sülûk etmekle yükümlüdür. Talip, onların ahlakı ile donanacak, onların sıfatları ile sıfatlanacak. Yani zahirde ve batında onların sıfatlarına bürünecektir. Zahirde o şaş, tâc, kalensüve, imâme ve murakkaa giyer. İmamesinin azabesini ya da şaşını sarkıtır. Fakat asıl olan batına iltifatı terk etmek suretiyle sıfatlarına büründüğü kişilere benzemeyip bu şeylere sahip olmayı tasavvuf zannederse nefesine aldanmış olur (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 32^b).

Söz konusu risalede görüldüğü gibi tarikat çeyizi tekke yaşamında günlük eşya olmanın çok ötesinde anlamlar barındırmaktadır. Asıl olan bu çeyizin bâtinî temsillerine uygun olarak tasavvuf adabına sahip olmaktır (Anonim, Kitâb-ı Dâr: 105, 106).

Tasavvufta bir zümre daha vardır ki söz konusu adabın kişide gerçek manada şekillenebilmesi için tâc ve hırka gibi unsurlara itibar etmemiş ve melâmet yolunu tercih etmiştir. Giysilerle bir üstünlük, kibir ve ayrıcalık elde etmekten sakınan bazı kişiler giysilerine ya özen göstermemiş ya da kendilerini koruyucu bazı yollara başvurmuşlardır. Diğer taraftan bazı sûfî meşrep kişiler dış görünüşleri ile gösterişli giysiler giymiş olsalar da içlerine nefisleri terbiyeye yönelik kıyafetler giymeyi tercih etmişlerdir (Aynî, 1992: 217). Son tahlilde yaklaşımlar ne olursa olsun derviş çeyizinden maksat şekil değil, özdür.

Tekke Yapılanmasında Maddi Kültür Unsuru Olarak Hırka, Alem ve Seccâde

Derviş toplulukları görünüşte birbirlerinden, hırka, tâc, şedd, kemer, teslim taşı ve tıg bend gibi giydikleri ya da alem ve post gibi farklı amaçlar için kullandıkları diğer bazı eşyalarla ayrılmışlardır. Bir dervişin eğitiminde sembolik değeri olan bu eşyaları kazanması ve bunları hak ettiği şekilde muhafaza etmesi, onun Hakk’a ulaşmasına vesile olacaktır:

Elbiseyi (kisveyi) giyen kişi, ‘Ey nefsim! Bu elbiseyi, zâhid, âbid, Allah’ın haramlarından uzak duran verâ sahibi, Allah’ın ahlâkı ile hemhâl olmuş ihsan sahipleri giyiyor. Onlar ki Allah’ın rahmetine ve şefkatine muhataptır, onların din ve dünyalarında samimiyet vardır. Ey nefsim! Onlar da bildiğin nutfeden

(önemsiz bir sudan-mâ-i mehîn) yaratılmış insanlardı. Bu konuda sen de onlar gibisin. Onların yürüdükleri yoldan yürüyebilir, onlar gibi idrak ehli olabilirsin” der (Ulvânî, t.y: 245^b).

Tarikatlarda olduğu gibi Ahi teşkilatında da kisveye önem verilmiştir. Bir derviş, pîre hizmet edip hizmetin şartlarını yerine getirmişse ve pîri ondan razı olmuşsa, seyrü sülûkunu yerine getirmiş olur ve kendisine gerekli olan şeriat ve tarikat ilimlerini öğrenerek amel etmiş sayılır. Bu durum, sahib-i tarîk'in, şeyhliğe ve posta layık olduğunu gösterir. Şeyh; bu kişiye sofraya, çerağ, tuğ ve alem gibi sembolik değeri olan emanetleri verir ve seccâdeye geçirmek suretiyle onu icazetle ödüllendirir (Sarıkaya, 2002: 199).

Hırka

Tasavvufun ilk dönemlerinde sûfî kisvesi “hırka” kelimesi ile karşılanmakta idi. Hatta bu dönemde şeyhin dervişine giydirdiği tâc, ona verdiği herhangi bir örtü, mendil veya gömlek, “hırka” kapsamında değerlendirilmiştir (Uludağ, 1995: 373).

Resim 1: Konya Mevlânâ Dergâhı.

Sözlükte “delmek, yırtmak” anlamına gelen *hark* kökünden türeyen *hırka* kelimesi “kumaş parçası, yamalık; yamalı ve eski elbise” demektir. Yamamak anlamındaki *rak'a* kökünden türetilen *murakka'* da hırka anlamında kullanılır. İlk dönemlerde zâhid ve sûfîlerin, tarikatların teşekkülünden sonra da tarikat mensuplarının *zühd* ve *takvâ* sembolü olarak giydikleri hırkanın rengi ve şekli zamana, mekâna ve tarikatlara göre değişmiş ve pek çok çeşidi ortaya çıkmıştır (Uludağ, 1995: 374). Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi (ö. 1202/1787) “On iki tarikin ashâbı biri birinden imtiyaz için birer nev tâc-ı tarikat ittihaz eylediler (Müstakimzâde, t.y: 91^b)” sözleri ile bu durumu izah etmektedir.

Sûfîler manevî olgunluğun bir işareti olarak giydikleri ya da giydirdikleri kisvenin meşruiyetini sağlamak için Kur'an ve sünnetten deliller aramışlardır. Örneğin Kur'an'da geçen “takvâ elbisesi (A'raf, 7/ 26)” sûfî tâcı ve hırkası; “(إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوْثُرَ) Biz sana Kevser'i

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 64 Kasım – Aralık 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

verdik (Kevser, 108/1) âyetindeki “Kevser” ise Hz. Peygamber’e Miraç’ta verilen “nûranî kudret tâcı” şeklinde yorumlanmıştır (Yenişehirli Nimetullah, t.y: 135^a).

Benzer şekilde İslâm’ın ilk dönemlerinden beri dinî başlık olarak kabul edilen imâmenin gerçekten Hz. Peygamber’e mal edilip edilemeyeceği tartışma konusu olmuştur. Değişik kaynaklarda yer bulan hadislerde sarıkla ilgili değerlendirmelere rastlanmaktadır. Bu rivayetler imâmeyi, Arapları ve Müslümanları diğerlerinden ayıran bir sembol olarak sunmaktadır. “Sarıklar (imâmeler) Arapların tâclarıdır. Araplar bunu giydikleri zaman refaha kavuşurlar”, “Sarık sarınız ki sizden önceki halklardan ayrılıңыз”, “Sarık iman ile küfür arasında ayırt edici bir işarettir”, “Bizimle müşrikler arasındaki fark, külâh üzerine sarılan sarıktır” (Ebû Dâvûd, Libâs, 21; Tirmizî, Libâs, 42) ya da “Sarık İslâm’ın sembolüdür. O, Müslümanlarla Müşrikleri ayırır” (Ali el-Kârî, t.y: 149^a) gibi pek çok hadise rastlanmaktadır.

İlahi bir kudrete bağlanmaları sebebiyle hırka ve tâc gibi giyim-kuşam unsurları Selçuklu ve Abbâsî sultanları tarafından kabul görmüştür. Örneğin Müslümanlar ilk kez Abbâsîler döneminde (750-1258) askerî amaçlarla üniforma giymişlerdir. Yine Abbâsîler döneminde devletin farklı sınıfları için farklı renklerde imâme ve kiske icat edilmiştir (Mahmûd Şevket Paşa, 2010: 24). Benzer şekilde Selçuklu sultanlarının tahta çıktıklarında hükümdarlık alâmeti olarak kabul edilen tâc ve hırka giydikleri bilinmektedir (Köymen, 1992: 85).

Alem

Sözlükte tuğ, bayrak ve sancak anlamında veya kubbe, külâh ve çatıların tepesine takılan sembolleri ifade etmek için kullanılan alem kelimesi, Arapça *ilm* (bilmek; bildirmek, işaret etmek) kökünden türemiş kuralsız bir isim olup belli eden, bildiren; iz, alâmet, işaret ve nişan demektir. Alemin, kalabalık ve kargaşa anında liderin bulunduğu yere işaret etmesinin yanında yerine getirdiği diğer önemli bir görev, bir topluluğu birlik ve beraberlik içinde tutmasıdır. Bu sebeple alem, bayrak ve sancak, manevi bir güç kaynağı olarak kabul edilmiştir. İslâmiyet’in kabulünden önce Türklerin, çadır ve sancak direklerinin tepesine genellikle küre şeklinde alemler taktıkları bilinmektedir. Osmanlı gönder alemleri genel olarak ordu ve tekke sancaklarında hilâl, mızrak ucu, süngü ve ucu gittikçe sivrilen yaprak şekillerinde yapılmıştır (Erdem, 1989: 352).

Resim 2: Konya Mevlana Dergâhında Sergilenen Mevlevî Sikkesi Biçiminde Yapılmış Alem ve Ay-Yıldız, Pençe-i Âl-i Abâ ve Zülfikâr İşlemeli Sancağı.

Tasavvuf düşüncesinde alem, mürid için Kur'an'da adı geçen dil, deri, yeryüzü gibi şuhûd/şahitlerin en büyüğü olarak kabul edilmiştir (Nûr, 24/24). Müridin gurura kapılmadan, alçakgönüllülükle ve arasatta üzerinde alem olduğu halde dirileceği bilinciyle alemini taşıması emredilmiştir (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 30^a). Tarikatlarda *kisve* ve *alem* gibi önem verilen bir diğer obje ise *seccâde/post*tur.

Seccâde

Genellikle küçükbaş ve büyükbaş hayvan derisinden yapılan *seccâde/post*, “sücûd” kelimesinden türemiş olup “mabuda boyun eğmek, tevazu ve saygıyla onun için eğilmek” demektir. Eskiden evlerde ve bilhassa tekkelerde yaygın biçimde kullanılan “post”a tasavvufta gerçek anlamının yanı sıra şeyhlik makamını ifade eden bir mana da yüklenmiştir. Şeyhin oturduğu post, mensup olduğu tarikatın pîrinin makamıdır ve şeyh posta oturmakla tarikat pîrini temsil eder. *Post-nişîn* (posta oturan) tekke şeyhi; posta geçmek “bir tekkeye şeyh olmak” anlamına gelir (Arpağuş, 2007: 333). Sembolizmin en belirgin bir şekilde görüldüğü Bektaşî tarikatında *post*, önemli bir mevkidedir. Nitekim Bektaşî tarikatında *On İki İmam* inancının bir yansıması olan “On İki Hizmet Postu”, cem meydanında Ocak Makamı'nın sağ ve sol bölümlerinde sıralanmıştır. Bu postların her biri bir Bektaşî ereninin makamı olarak kabul edilmektedir (Özköse, 2012: 242). Sûfî düşünce sisteminde bu objeler hidayet vesilesi semboller olarak kabul edilmiştir.

Eğitim sürecinde derviş, söz konusu sembollerin derûnî anlamlarını öğrenmek suretiyle simge ve sembollerle örülmüş ve anlam katmanlaşmasına (anlam kristalleşmesi) imkân veren havâssa özgü gizemli bir üst dili de öğrenmiş olmaktadır. Eğitimine yeni başlayan bir derviş, hakikatini ve sırrını kavramadan bu sembolleri öğrenmenin yeterli olduğunu düşünürse yüzeysel ve sınırlı bir bilgi ile yetinmek zorunda kalır. Böyle bir derviş, bu eşyaların, zahirî anlamlardan ibaret olduğunu düşünmek suretiyle hakiki anlamlara vakıf olamadan kalır (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 27^b).

Sembolik ve Mitolojik Bir Dil İnşa Etmesi Bakımından Hırka, Alem ve Seccâde

Genellikle bir dervişin giydiği kıyafetten onun hangi tarikata mensup olduğunu tespit etmek mümkündür. Ancak her tarikatın giyim kuşama aynı derecede önem verdiğini söylemek doğru değildir. Bünyesinde diğer tarikatlara nazaran daha fazla sembolizm barındıran Mevlevîlik ve Bektaşîlik gibi tarikatlar, derviş çeyizinin yapısında bulunan derin sembolik zenginliği kullanarak tarikat eşyasına temsilî anlamlar yüklemiştir. Buna bağlı olarak tekke mensupları, kullandıkları eşyanın derinliğini kavramak suretiyle bir ahlâkî tavır oluşturmuşlar ve bunu eğitimlerinin bir parçası olarak kabul etmişlerdir. Bu tavır tekke kültüründe o kadar önemsenmiştir ki bazı müellifler, İslâm'ın ilk dönemlerinde söz konusu eşyaya gösterilen hürmetin sonradan gelen nesiller tarafından aynıyla gösterilmediğinden şikâyet etmişlerdir (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 28^a).

Resim 3: Kastamonu Şeyh Şaban-ı Velî Türbesinde Sergilenen Tâclar.

Tekke yapılanmasında hırka, alem ve seccâde Rabb’in tanınmasına vesile olan ve insanları Marifetullah’a ulaştırılan unsurlar olarak kabul edilmiştir (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 28^b). Bu sebeple seyrü sülûk halindeki mürit kötü sıfatlardan kurtulup ahlâkî bakımdan güzel sıfatlar kazanarak sabit makamlara eriştiğinde alem, hırka ve seccâde almayı hak eder (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 29^a). Tasavvuf geleneğinde müridin nefsinin bilmesi, huyunu ve ahlâkını ıslah etmesi ve bu eşyanın anlamlarını kavrayarak bunların lisan-ı halle insanlar için ifade ettiği hakikati fark etmesi önemsenmiştir. Mürşitlerinin işaret ettikleri anlamları kavrayan sâlikler bu eşyayı kullandıkları daha özenli hareket ederler. Ancak söz konusu makamların kendileri için sabit olmadığı, bu bilgilerden nasibini alamamış olan ve bu makamları tadanların tattığı şeyleri tatmamış, şahit oldukları şeylere şahit olmamış kişiler, söz konusu işaretleri anlamaktan uzaktırlar. Böylece onlar bu eşyanın künhüne varanların söz ve fiillerine uygun tarzda hareket edemezler. Sûfilere göre bu nesnelerin sadece zahirine vâkıf olmuş insanlar, gittikleri yollarının tarîk-i müstakim olduğunu zannetseler de aslında onlar hevâlarına tâbî şekilde, içinde buldukları hal ile oyalanıp dururlar (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 29^a). Bu husus bazı tasavvufî metinlerde şöyle dile getirilmektedir:

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 64 Kasım – Aralık 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Günümüzde şeyhler, zahiri hırka üzerinden müritlerini eğitiyorlar. Bu meşayih hırkayı veriyor ve giydiriyorlar tıpkı alem, seccâde ve tâc gibi çeyizlerde görüldüğü üzere şeyh müridine kızdığına hemen verdiği hırkayı, alemi veya tâcı ondan geri alıyor ve sonra da müridi kapı dışarı ediyor. Eğer bu şeyhlerin ilmi, sünnet ve sırr-ı kalbî üzerine olsaydı onlar, zahiri kabuk ile meşgul olmaz ve müritlerine farklı şekilde yaklaşırlardı. Çünkü sır, manalardadır, nağmelerde değildir. Manaların sırrını gören nağmelerin kabuğu ile uğraşmaz (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 41^b).

Her bir sûfî kıyafetinin özel bir hakikate işaret ettiği kabul edilmiştir. Bu doğrultuda murakkaa giymenin bazı şartları olduğu söylenmiş ve her mertebe için şekil ve renk bakımından farklı murakkaa giysiler belirlenmiştir. Mertebelerin bu hiyerarşisine paralel olarak giyilen murakkaalar da bir derecelendirmeye tâbî tutulmuştur. Bu sürecin ilk ayağı dünyalığa götürecek her şeyden uzak durmak ve ukba kurtuluşu için tecerrüt halinde bulunmak suretiyle gayret göstermektir. Böyle yapan kişinin Hz. Ebu Bekir'in tavrına uygun bir tavır sergilediği kabul edilmektedir. Zira rivayete göre Hz. Ebu Bekir bir giysisi dışında tüm malını infak etmiştir. “Sizden fetihten önce infak edenler (diğerleri) ile bir değildir (Hadîd, 57/10)” âyeti Hz. Ebu Bekir ile ilgilidir. Rivayete göre kendisinin infakından dolayı o gün Cibril bir aba ile süslenmiş ve yedi semanın tüm melekleri de abalarını giyinmiştir (“er-Risâle fi’s-seccâde”, t.y: 67^a).

Menkıbeye göre Hz. Âdem cennetten çıkarıldığında çok pişman olmuş ve nasla sabit olduğu üzere “[Ey Âdem! Cennetten çık. Ey Havva! Oradan ayrıl!] Oradan hep birlikte inin (Bakara, 2/38)” diye emredilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de anlatılan bu olayın tasavvufî bir yaklaşımla, “Ey tâc! Âdem’in başından kalk, cennet giysileri! Çıkın onun üstünden!” (er-Râzî, 2013: 115) şeklindeki sözlerle sürdüğü iddia edilmiştir. Sonra Hz. Âdem işlediği hatadan dolayı tövbe etmiştir. Bunun üzerine Allah Hz. Âdem’in tövbesini kabul ederek tekrar sırtına keramet hilatini, başına saadet tâcını giydirmiş, altına hilâfet seccâdesini döşeyip beline ise ibadet kemerini kuşatmıştır (Kara, 2008: 382). Bu menkıbede zikredilen hilat, tâc, seccâde ve kemer, tarikatlarda önem verilen ve seyrü sülûkunu tamamlayan dervişlere şeyh elinden giydirilen hilafet nişanlarıdır.

Resim 4: Muhtelif Tarikatlara Ait Tâc Çizimleri (Yahyâ Âgâh Efendi, t.y: 66).

Hacı Bektaş Velî Velâyetnamesi'nde anlatıldığına göre Cibril-i Emin'in elinden Allah'ın Hz. Muhammed'e verdiği elifî tâc, hırka, çerağ, sofrası, alem ve seccâde, daha sonra sırasıyla İmam Ali, Hüseyin, Zeynelabidin, İbrahim-i Mükerrrem, Ebü'l-Müslim Mervî, İmam Muhammed Bâkır, İmam Cafer Sâdık, İmam Musa-ı Kâzım, sekizinci İmam Musa-ı Rıza'ya intikal etmiştir. Musa-ı Rıza bunları Türkistan'da Ahmed Yesevî'ye teslim etmiştir (Duran, 2007: 106).

Ahmed Yesevî bu emanetleri doksan dokuz bin müridinin hiçbirine vermemiş, bu emanetlere layık olacak kutbu'l-aktâb mertebesinde bulunan bir kişinin gelmesini beklemiştir. Söz konusu değerli emanetleri almayı hak edecek olan mertebedeki kişi, Hz. Muhammed'in bâtnı ve Hz. Ali'nin velâyeti denilen mertebede olmalıdır. *Velâyetname*'ye göre emanetlere layık olan kişinin Hacı Bektaş-ı Velî olduğu ortaya çıkmış ve Ahmed Yesevî, bu emanetleri Hacı Bektaş'a bizzat teslim etmiştir (Duran, 2007: 158).

Allah'ın emri ile önce Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed'e sonra sırasıyla, Hz. Ali (599-661), Ahmed Yesevî ve Hacı Bektaş-ı Velî'ye intikal eden *elifî tâc*, *hırka*, *çerağ*, *sofrası*, *alem* ve *seccâde* dört kapı kırk makam düsturu çerçevesinde sembolik değer taşıyan ve bunun bir tezahürü olarak ritüel değeri olan öğelerdir. Başta tâc, hırka, sofrası, zembil ve seccâde olmak üzere bu kutsal eşyalar "Allah ummadığı yerden onu rızık sahibi yapar. Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter. Muhakkak ki Allah emrini yerine getirendir, Allah her şey için bir ölçü tayin etmiştir (Talak, 65/3)" âyetiyle ilişkilendirilmiştir.

Seyahatname'sinde tekkeler hakkında değerli bilgiler paylaşan Evliya Çelebi, Tosya'daki Koyun Baba Türbesi'nde bulunan emanetlerin, Ahmed Yesevî'nin Hacı Bektaş-ı Velî'ye verdiği kutsal eşyalar olduğunu iddia eder:

Koyun Baba bizzat Hacı Bektaş'ın halifelerindedir. Tekkeyi gezip görerek fukaraları ile konuştuk ve Baba nimetlerinden yedik. Hâlâ nurlu kubbelerinde o hazretin Hacı Bektaş-ı Veli'den aldığı fakirlik nişanelerinden tâc, hırka, seccâde, tabıl, alem, kudüm, palhenk, asâ ve tâc saklıdır (Evliya Çelebi, t.y., I: 525).

Mürşidin dervişine herhangi bir kisve ya da eşya ihsan etmesi maneviyatın mürşitten müride intikaline dair bir remiz olarak kabul edilmiştir. Mutasavvıflar bu âdeti Hz. Peygamber'e bağlamak suretiyle kendilerine yöneltilen bazı eleştirileri engellemeye çalışmışlardır. Nitekim Hz. Peygamber'in Ehl-i Beyt'ini abasının altına alması, şair Kâ'b b. Züheyr'e, Veysel Karanî'ye ve Ümmü Hâlid'e hırkasını vermesi veya giydirmesi, sahabenin Hz. Peygamber'in kullandığı eşya ile teberrükte bulunması ve Hz. Peygamber'in bir göreve gönderdiği kimseye kendine ait olan sarığını sarması bu inancın kaynağı sayılan nebevî örneklerden birkaçıdır (Şa'rânî, 1988: 100; Yenişehirli Nimetullah, t.y: 147^b).

Hırka

Tarikatlar, yüzyıllar boyunca oldukça farklı renk ve modellerde kıyafetler geliştirmişlerdir. Kalın kaba yünden yapılmış bir başlık, bir aba veya bir hırka, sûfî yolunun işaretlerindedir. Bu kisveler ilk dönemlerde takvanın bir işaretiyken zamanla tarikatları ve hatta aynı tarikata bağlı kolları birbirinden ayıran simgeler haline dönüşmüşlerdir.

Resim 5: Hacı Bektaş Pîr Evi Sofrası.

Hırka ve tâc gibi simgeler silsileler oluşturulmak suretiyle Hz. Muhammed'e ya da Hz. Musa'ya bağlanmıştır. Böylece söz konusu kıyafet ve eşyayla sûfîler arasında adeta kutsal bir köprü kurulmuştur. 1/7. ve 2/8. yüzyıllarda yaşamış olan bazı zahitler yün ve çuhadan mamul “aba” veya “sûf” denilen kalın ve kaba elbiseler giymeye başlamışlardır. Zahitler bu kisveyi giyerek geçici dünya malına karşı bir tavır geliştirmişlerdir (Uludağ, 1998: 373).

Hırka, III/IX. yüzyıldan itibaren tasavvuf erbabının bir sembolü olarak yerini almıştır. Genelde tarikat erbabı, giydikleri farklı renk ve şekillerdeki kisveleri, Hz. Muhammed'in ve dolayısıyla Hz. Ali'nin kisvesine bağlamak suretiyle kendi tarikatlarının meşruiyetini temin

etmek istemiştir. Bu düşüncenin izlerini tasavvuf ehlinin metinlerinde bulmak mümkündür:

"Bu kıyafeti kim yaptı?" diye sorarlarsa de ki "Şit aleyhisselam yaptı." Yine sorarlarsa "bu kıyafeti kim tamamladı, geliştirdi?" De ki "İsa aleyhisselam bu kıyafeti iyi hale getirdi, geliştirdi (Mehmed Vehbî, 1881: 1-8).

Bu çerçevede tarikatlarda kullanılan kıyafetler için menkıbevî bir köken ve kutsal bir olay kurgulandığı görülmektedir. Bir iddiaya göre kisve, Hz. Muhammed'e Miraç gecesi Cebrail tarafından giydirilmiş ve Hz. Peygamber bununla Miraç'a yükselmiştir (Paret, 2012: 119). Meşayih ve onların gözetiminde yetişen dervişlere ve muhiplere özgü kıyafetlere kaynak olan bu rivayette Miraç'ta Hz. Muhammed'e Allah tarafından Cebrail aracılığı ile "Kisve-i Muhammediyye" olarak isimlendirilen tâc, hulle, kuşak, asa ve na'lin ihсан edilmiştir. Bazı fütüvvetnamelerde de bu bilgiyi görmek mümkündür. Bu fütüvvetnameler, aynı zamanda emanetlerin özelliklerine dair açıklamalarda bulunmuşlardır. Hz. Muhammed, kendisine verilen tâcın destarını parçalara ayırıp huzurunda bulunan sahabesine hediye etmiş, imameleri tepesinde hıfzetamelerini işaret ettiği için meşayih-i kiram, bu kumaşı tâclarına *düğme* ve *pul* olarak ilave etmişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber, Cebrail Aleyhisselâm'ın hediye ettiği hırkayı da parçalara ayırıp sahabesinin yakalarına birer parça halinde dikmeleri için vermiştir. Daha sonra gelen meşayih ve dervişler, hırkalarının yakalarını bellerine incek şekilde imameyn hazeratına atfen ve hürmeten bir işaret olarak on iki sıra dikişle belirginleştirmişlerdir. Onlar böylece bu sünneti zamanımıza kadar intikal ettirmişlerdir. Bosna-Hersek'te tekkelerde kullanılan haydarîlerin ön tarafında sağ ve sol yakalarından başlayarak eteklerine kadar on iki adet ince dikişin bulunması, bu dikişlerin "On İki İmam" ve "On İki Tarikat"ı sembolize ettiği yorumlarının yapılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu dikişler "On İki İmam"a ve "On İki Büyük Tarikat"a sadakat ve saygıyı simgelemektedir (İyiyol, 2010: 85).

Bir başka rivayete göre hırka, Allah'ın emriyle Hz. Âdem'e Cebrail tarafından semadan indirilmiştir. Bu hırkanın üzerinde *Ya Sabûr*, *Ya Şekûr*, *Ya Mürşid* ve *Ya Kerîm* yazılıdır (Mehmed Vehbî, 1881: 100). Anlatıya göre Hz. Âdem'e Cebrail hırkanın yanında bir de "şemle/başlık" indirmiştir. Bu şemlenin yünü, Hz. İsmail'e indirilen koçun (kebş) yünüdür. Bu yün, Hz. Âdem ile Havva Arafat ile Müzdelife arasında buldukları zamanda indirilmiştir. Yünü getiren Hemyâil adlı melek, Hz. Havva'ya yünü nasıl eğireceğini öğretmiş, Havva yünü Hemyâil'in kendisine öğrettiği şekilde eğirmiş ve bundan sonra Hemyâil eğrilmiş olan bu yünü Havva'dan alarak dokumuştur. Hemyâil dokunmuş kumaşı dört parçaya ayırarak bir parçasını Hz. Havva'ya, ikinci parçasını ise Hz. Âdem'e vermiştir. Hz. Havva Hemyâil'den, verdiği şemleyi nasıl bürüneceğini göstermesini istemiş, Hemyâil de Hz. Havva'ya bu kumaşın nasıl kullanılacağını göstermiştir. Hemyâil Hz. Âdem'e, ona verdiği parçayı imame yaparak başına giymesini emretmiştir. Bunun üzerine Hz. Âdem, cennet yününden olan bu beyaz kumaşı, imame olarak başına giymiştir. Hz. Âdem, Hemyâil'in dokuyup dört parçaya ayırdığı kumaşlardan üçüncü beyaz parçayı beline kuşak (şedd) olarak bağlamıştır. Dördüncü parça ise İmran'ın oğlu Hz. Musa'ya kadar nesilden nesle ulaştırılmıştır (Mehmed Vehbî, 1881: 100).

Rivayete göre Hz. Hemyâil'in dokuduğu dördüncü parça beyaz kumaş, Hz. Musa tarafından ilk kez yeşile boyanmıştır. Daha sonra Melek Hemyâil bu parçayı gökyüzüne çıkarmıştır. Gökyüzünde Hz. Cebrail, boyalı olan bu parçayı Hz. Hemyâil'den almış ve

zamanı geldiğinde Hz. Muhammed'e teslim edilmesi için bir sandığın içine koyarak saklamıştır. Bu parçanın, üç yüz bin meleklerle desteklenen sahabenin mücadele verdiği Bedir ve Huneyn gazvelerinde Hz. Peygamber'e teslim edildiği rivayet edilmektedir. Menkıbeye göre Bedir ve Huneyn savaşları yapıldığı esnada Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye Allah'ın kendisinden sonra onu vekil kılmasını istediğini beyan etmiş ve Hz. Ali'ye takva elbisesini giydirmiştir (Mehmed Vehbî, 1881: 102). Risalenin devamında Hz. Muhammed'in şöyle söylediği rivayet edilmektedir:

Ya Ali ben Miraç gecesinde nurdan büyük bir kubbe gördüm. Bu kubbenin ortasında nurdan bir sandık gördüm. Cebrail'e bu sandığın içinde ne olduğunu sorduğumda Allah, Cebrail'den sandığı açmasını ve içindeki hırka, imame ve tâci çıkarıp bana giydirmesini buyurdu. Cebrail bu kisveleri bana giydirdi. Cebrail o zaman nasıl bu kisveleri bana giydirdiyse ben de sana giydiriyorum. Sen benden sonra halifesin (Mehmed Vehbî, 1881: 102).

Böylece Hz. Muhammed, cennetten gelen yün kisveyi giydirmek suretiyle Hz. Ali'yi hilafetle müjdelemiş ve bunun bir göstergesi olarak onu ibadet ve hilafet seccâdesine oturtmuştur.

Tarikat geleneğinde hırkaya, “müridin şeyhe bağlanması”, “kendi iradesinden geçerek şeyhin iradesine teslim olması” gibi anlamlar yüklenmiştir. Derviş, şeyhinin kendi elleriyle giydirdiği hırkasının yakasında “La ilahe illallah”; belinde “Muhammedün resûlullah”; eteğinde ise “Ali Veliyyullâh” yazısını taşımaktadır (Mehmed Vehbî, 1881: 18). Hırkanın yakası rıza; kıblesi pîr; gasli terk-i dünya; namazı arılık; farzı terk-i irade ve doğru yol; sünneti pîr elinden giymek olarak telakki edilmiştir. Sûfiler hırkanın kilidini tekbir, zahirini nur, bâtını ise uzlet olarak açıklamaktadırlar (Mehmed Vehbî, 1881: 17-100). Hırkanın diğer fonksiyonları ve içerdiği derin sembolizm şöyle anlatılmaktadır:

Hırkanın imanı tarikat ehli arasında hakikat ve edeb sırrını tutmaktır. Hırkanın farzı, bütün haram olan şeylerden yüz çevirmektir. Kıblesi, Hz. Muhammed'dir; mihtahı tehli ve tekbir; gasli terk-i dünya; nezafeti hayâ; zahiri yakîn billah; bâtını ise marîfetullahtır. Hırka niyazı, temizlenme (taharet), abdest ve arınma (vuzû) ve belalar karşısında şükürü elden bırakmamaktır (Mehmed Vehbî, 1881: 100).

Alem

Alem, tekkelerde tâc, hırka veya icazetname gibi derviş çeyizinin önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir. Menakıpnamelerde çoğunlukla hilafet sembolü olarak kullanılan alem, Cebrail, Hızır ve Hz. Peygamber aracılığıyla Hz. Ali'ye bağlanan bir silsilenin göstergesi durumundadır. Bazı risalelerde bu düşünce şöyle yer bulmuştur:

Hz. Muhammed ise hilafeti Hz. Ali'ye ulaştırdı. “Bu alem kimin üzerinden yayıldı?” De ki “Hz. Peygamber üzerinden yayıldı.” Eğer sana “bu alemin Hz. Peygamber'e kim getirdi?” diye sorulursa de ki “Hızır aleyhisselam getirdi. Eğer sana sorulursa “bu alemin kaç ilmeği vardır?” De ki “üç yüz altmış altı ilmeği vardır.” Eğer sana sorulursa “bu alemin ilk ilmeğini kim dokumuştur?” De ki “Cebrail dokumuştur.” Sana sorulursa “bu alemin yaprakları hangi ağaçtandır?” De ki “cennetteki hurma ağacındandır” (Mehmed Vehbî, 1881: 1-8).

Alemin kökeninin cennetteki hurma ağacına bağlanması, hurmaya yüklenen sembolik anlamla örtüşmektedir. Nitekim mahşerde Hz. Peygamber'in sancağının/aleminin altında toplanacak olan Müslümanların bu dünyada elde etmeleri gereken şey, hurma ile sembolize edilen irfanî bilgi ve marifettir (Köprülü, 2009: 58).

Tasavvuf geleneğinde diğer objeler gibi alemin de canlı olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Öyle ki alem diğer fonksiyonlarının yanında, kendisini taşıyan kişinin lehinde ya da aleyhinde şahitlik eden bir insan gibidir:

Alem konusunda izin almış mürid alemin lisan-ı hali ile kendisine ve başkalarına olan nida ve seslenişini anlar. Nida/sesleniş ve hitap/ ifade ettiği şey "Ey beni taşıyan önce isminin iştikakının nereden geldiğine bak! İsmim ilim kelimesinden gelir. Öyleyse sen beni ilim ile -ilimden- ilme taşı. Bil ki ben senin hem lehine hem aleyhine şahitlik ederim. Yarın arasatta üzerine alem/sancak açılacak. Sana ne mutlu eğer beni ilimle taşıdıysan!" Haberde/hadiste: "Her kim Allah'a ve ahiret gününe inanmışsa Allah'ın o konuda koyduğu hükmü bilmedikçe o işe koyulmasın" buyrulmaktadır. Bunun anlamı alemle ilgilidir. Adeta alemin dile gelmiş "beni yalnız alim olan Allah'ın adıyla taşı, eğer sadece nefsinle taşırsan helak olursun" demiştir. Yine ayette "Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun (Haşr, 59/7)" denilmektedir ki burada intiha ile ifade edilen, ilme yönelin demektir. Yani açıklaması şudur: Alem dile gelip "beni(m ile) kastın ilme doğru olmadıkça taşıma, sana marifet vermeyeni öğrenme çünkü sen faydalı ilim ehlisin.." (der) ("er-Risâle fi's-seccâde", t.y: 29^b).

Bunların yanında tekkede alem, müridin tüm vakitlerinde dostu ve yareni olarak görülmüştür. Müridin alemini, eli ile tutarak omzunda taşıması aslında müridin onu kalbinde taşıması olarak yorumlanmıştır. Sûfî dünyada ne kadar marifet çiçeği devşirirse, alemin kendisi lehinde o kadar şahitlik edeceğini bilmektedir ("er-Risâle fi's-seccâde", t.y: 30^a).

Seccâde

Tasavvuf geleneğinde seccâde, sücud ve maksuda yaklaşma yeri ya da ibadet meskeni; münacat ve mahbubuna vusule vasıta olan marifet yurdu olarak görülmüş ve ona bu çerçevede anlamlar yüklenmiştir ("er-Risâle fi libâsi's-sûfiyye", t.y: 67^b). Tarikatlarda post geleneği Hz. İbrahim'e kurban etsin diye gönderilen koçun postuna dayandırılır. Bu sebeple post taşımak, "Hak yoluna kurbanım, tarikatımda seccâde sahibiyim" anlamında yorumlanmıştır (Müstakimzâde, t.y: 88^a).

Tarikatlarda makam postu farklı sembolik anlamlar taşımaktadır. Örneğin Mevlana'yı temsil eden makam postunun rengi kıızıdır. Mevlana'nın güneş batarken vefat etmesi sebebiyle postunun renginin kızıl olduğu yorumları ağırlık kazansa da sûfî geleneğinde kızılın, tecelli ve zuhur rengi olarak kabul edildiği düşünüldüğünde sırf batan güneşin rengine bağlanması çok isabetli bir açıklama gibi görünmemektedir (Arpağuş, 2007: 333). Ayrıca kızıl renk ile ilgi farklı çağrışımlar kurmak mümkündür. Diğer sembolik anlamlarının yanında kızıl renk, yaşam gücünü ifade eden hayatın özsuyu olan kanın da rengidir (Welters, 1999: 103).

Resim 6: Şeb-i Arûs Töreni. Kırmızı Post, Onu Selamlayan Şeyh ve Diğer Postlar.

Seccâde sembolü Sa‘diyye tarikatında da önemli bir figürdür (Gâzî Hüseyin, 2003: 161-166). Oldukça uzun bir ritüel olan hilafet merasiminde yeryüzünü temsil eden kırmızı ipek seccâde, merkezî bir konumdadır. Bu ritüelde halife adayının seccâdeye oturtulması, “Hz. Âdem’in cennetten yeryüzüne inmesine”, “insanın yeryüzündeki varlığına” ve “yeryüzünü imar etmesine” telmihte bulunmaktadır. Sa‘diyye tarikatında kırmızı renkli süslü seccâdenin yeryüzünün ziynetlerini temsil etmekle simgesel bir ifade gücü olduğu da görülmektedir (Yücer, 2010: 322).

SONUÇ

Mutasavvıflar tarafından kullanılan bazı giysi ve nesnelere özel anlamlar yüklenmiştir. Bu giysi ve nesnelere, ifa ettikleri gündelik işlevlerinin yanında tasavvufî merasimlerde, sûfî inanç ve kabullerinde ve nihayet menkıbelerde kendine özgü temsilî dilin bir parçası durumundadır. Bu dil, varoluşa ait tasavvurlar barındırmanın yanında marifet anlayışının izlerini taşımakta ve farklı bir değerler manzumesini gözler önüne sermektedir.

Tasavvufta hırka, bir giysi olmanın ötesinde hilafetin bir remzi, cennetten geldiği kabul edildiği için kutsal sayılan bir nesne ve tarikat silsilesinin devamını sağlayan bir unsurdur. Hırkayı sıradan bir eşya olmaktan çıkararak bu kabul, hırkaya sahip olmanın bir bedeli olduğunu ortaya koymakta ve onu giymeyi hak edenin diğerlerinden farklı olduğunu

ima etmektedir. Hırka bu anlamıyla sūfiyi maddi kalıpların dışına taşıyarak kutsal ve mistik olanı, gerek sülûkta gerekse de ritüellerde yine onun kendi tecrübesi ile marifete dayalı bir temele oturtmaktadır.

Sūfnin söz konusu nesnelere kurduğu mistik bağ, bir taraftan tasavvuf hiyerarşisini güçlendirirken diğer taraftan tasavvuf erkân ve adabının organize edilmesine katkı sağlamaktadır. Fakat bütün bunların ötesinde görünüşte maddi olan bu gündelik eşya, dervişe daha ileriye ulaşmak için bir ideal çizmektedir.

Hırkada olduğu gibi alemin de mistik bir karizmaya sahip olduğu görülmektedir. Buna göre alem, tarikatın sembolü olmanın yanı sıra doğrudan Hz. Muhammed'in mahşerdeki sancağı ile ilişkilendirilmekte ve sūfiyi zaman ve mekân kayıtlarından kurtararak uhrevî düzleme taşımaktadır. Sūfi için bu nesnelere manevi yükselişi ve şeyhlik makamını hatırlatmaktadır. Nihayet post, insan-ı kâmil olmanın nihaî mevkiî ve tarikat hiyerarşisinin maddi ve manevi basamaklarının serencamıdır. Tasavvufî hayatın mihverinde yer alan söz konusu eşya, karizmatik birer figür olarak tarikat yaşantısında pek çok uygulama ve ritüelin edilgen bir ögesi olmaktan ziyade, etken ve dinamik bir unsurdur. Tarikat çeyizi, etrafında örülmüş olan sembolik ve uhrevî menkıbelerle tasavvuf düşüncesi ve hayatına farklı göndermelerde bulunmaktadır. Marifet ve varlık anlayışının beraberce yer aldığı bu kompozisyona ahlâk ve adab da dâhil olmaktadır.

Söz konusu tasavvufî unsurlar, bir taraftan tekkedeki merasimler ve tarikat hiyerarşisi ile bağlantılı temsil ve atıflarla, bilgi ve değerlerin birbiriyle olan ilişkisini organize etmekte, diğer taraftan bilgiyi sadece teorik boyuta mahkûm olan bir şey olmaktan çıkartarak üstlendikleri pratiğe dönük işlevlerle dervişin yaşantısında seyrü sülûku daha müşahhas bir tecrübe boyutuna taşımaktadır. Hırka, alem ve seccâde, bu bilgi ve değer organizasyonunu gerçekleştirirken, tasavvufa özgü bir âlem tasavvuruna atıfta bulunmakta ve sıradan ve gündelik kalıplar dışına çıkararak sūfnin deruni tecrübesine şahitlik yapmaktadır. Dolayısıyla hırka, alem ve seccâde tarikat yapılanmasında hiyerarşik işlevi yanında, bilgiyi ve değerleri sistemleştiren birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece tasavvufun kendine özgü metodolojisi çerçevesinde ürettiği sembolizm ve zahir ilimlerden göreceli olarak farklı olan marifet anlayışı, tasavvuf disiplini teorik kalıplar ile sınırlı kalmayan ve pratiğe dönük dinamik bir yapı hâline dönüştürmektedir. Üstelik bunu yaparken, kendine özgü temsili bir dil inşa etmektedir.

Kaynakça

- Anonim. (2012). *Kitâb-ı dâr*. Ankara: TDV Yayınları.
- Arpağuş, S. (2007). Post. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. XXXIV, s. 332-333). İstanbul: TDV Yayınları.
- Aynî, M. A. (1992). *Tasavvuf tarihi* (hızl. H. R. Yananlı). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Gâzî Hüseyin, M. (2003). *et-Tarîkatü's-sa'diyye fî bilâdi's-Şâm* [*Şam bölgesinde Sa'diyye tarikatı*] (C. I). Şam: Dâru'l-Beşâir.
- Cebecioğlu, E. (2004). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları.
- Duran, H. (2007). *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*. Ankara: TDV Yayınları.

- Erdem, S. (1989). Alem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. II, s. 352-354). Ankara: TDV yayınları.
- Evliyâ Çelebi. (t.y.). *Seyahatnâme* (hzl. M. Çevik) (C. I-II). İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- İstanbulî, Y. Â. (t.y.). *Mecmûatü'z-zarâif sandûkatü'l-maârif*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez Bölümü, no: 2492, 4+266 vr.
- İyiyol, F. (2010). *Boşnak halk kültüründe Türk tekke-tasavvuf geleneğinin izleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı.
- Kârî, N. A. b. S. M. (t.y.). *el-Makâlâtü'l-azbe fi'l-imâmet ve'l azabe* [Sarık hakkında risâle]. Konya: BYEK, no: 297.4, demirbaş no: RDS 320, 144b-151a.
- Köprülü, F. (2013) *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar* (hzl. O. F. Köprülü). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Köymen, M. A. (1992). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu tarihi-Alp Arslan ve zamanı*. Ankara: TTK Basımevi.
- Mahmûd Şevket Paşa. (2010). *Osmanlı teşkilât ve kıyâfet-i askeriyyesi (1856)*, Ankara: TTKY.
- Mehmed Vehbî. (1881). *Behce-i tarîk-i Sa'diyye* [Sa'diyye tarikatı hakkında risâle]. Ankara Milli Kütüphane. Arşiv no: 06 Hk 4444/3.
- Müstakimzâde, S. S. E. (t.y.). *Tâc-ı çehâr terk-i kelâm-ı kadîm* [Tâc hakkında bir risâle]. İstanbul: Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa Bölümü. No: 01347-002.
- Özköse, K. (2012). Tarikatların ortak unsurları. *Tasavvuf el kitabı* içinde (s. 225-247). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Paret, R. (2012). *Kur'an üzerine & İslam sembolizmi* (çev. H. Yaşar). İstanbul: İz Yayınları.
- Râzî, E. B. N. D. A. b. M. (2013). *Mirsâdu'l-ibâd-sûfîlerin seyri* (çev. H. Uygur). İstanbul: İlk Harf Yayınları.
- er-Risâle fi libâsi's-sûfîyye ve elvânihâ işârâtun ve rumûzun ilâ hâlâtihim ve merâtibihim ve sulûkihim* [Sûfî giysisi ve giysi renklerinde sûfîlerin hâl, mertebe ve davranışlarına dair işaret ve remizler hakkında anonim risâle]. (t.y.). İstanbul: Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa Bölümü. No: 01347-002.
- er-Risâle fi's-seccâde ve'l-hırka ve'l-alem* [Seccâde, hırka ve alem hakkında anonim risâle]. (t.y.). Konya: BYEK. Demirbaş no: SÜİF0025/6.
- Sarıkaya, M. S. (2002). *XIII-XVI. asırlardaki Anadolu'da fütüvvetnamelere göre dinî inanç motifleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şa'rânî, A. (1988). *Envâru'l-kudsiyye fi ma'rifeti kavâ'idi's-sûfîyye* [Sûfîlerin davranış kurallarını bilmede kutsal nurlar] (nşr. T. A. Sürûr ve S. M. İdüş-Şâfî) (C. II). Beyrut: Mektebetü'l-Maârif.
- Uludağ, S. (1998). Hırka. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. XVII, s. 373-374). İstanbul: TDV yayınları.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 64 Kasım – Aralık 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Ulvânî, A. (t.y.). *Risâle fî kisveti's-sûfiyye [Tâc hakkında bir risâle]*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hüdâi Efendi Bölümü, no: 000528, Arapça, 14 varak.

Welters, L. (1999). *Folk Dress in Europe and Anatolia, beliefs about protection and fertility*. New York: Michigan State University Press.

Yenişehirli, N. b. A. (t.y.) *Risâle-i tâc ve kisve [Sûfî tâcı ve kisvesi hakkında bir risâle]*. İstanbul: Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı. Osman Ergin. No: 926/3.

Yücer, H. M. (2010). *Şeyh Sa'deddîn Cebâvî ve Sa'dilik*. İstanbul: İnsan Yayınları.